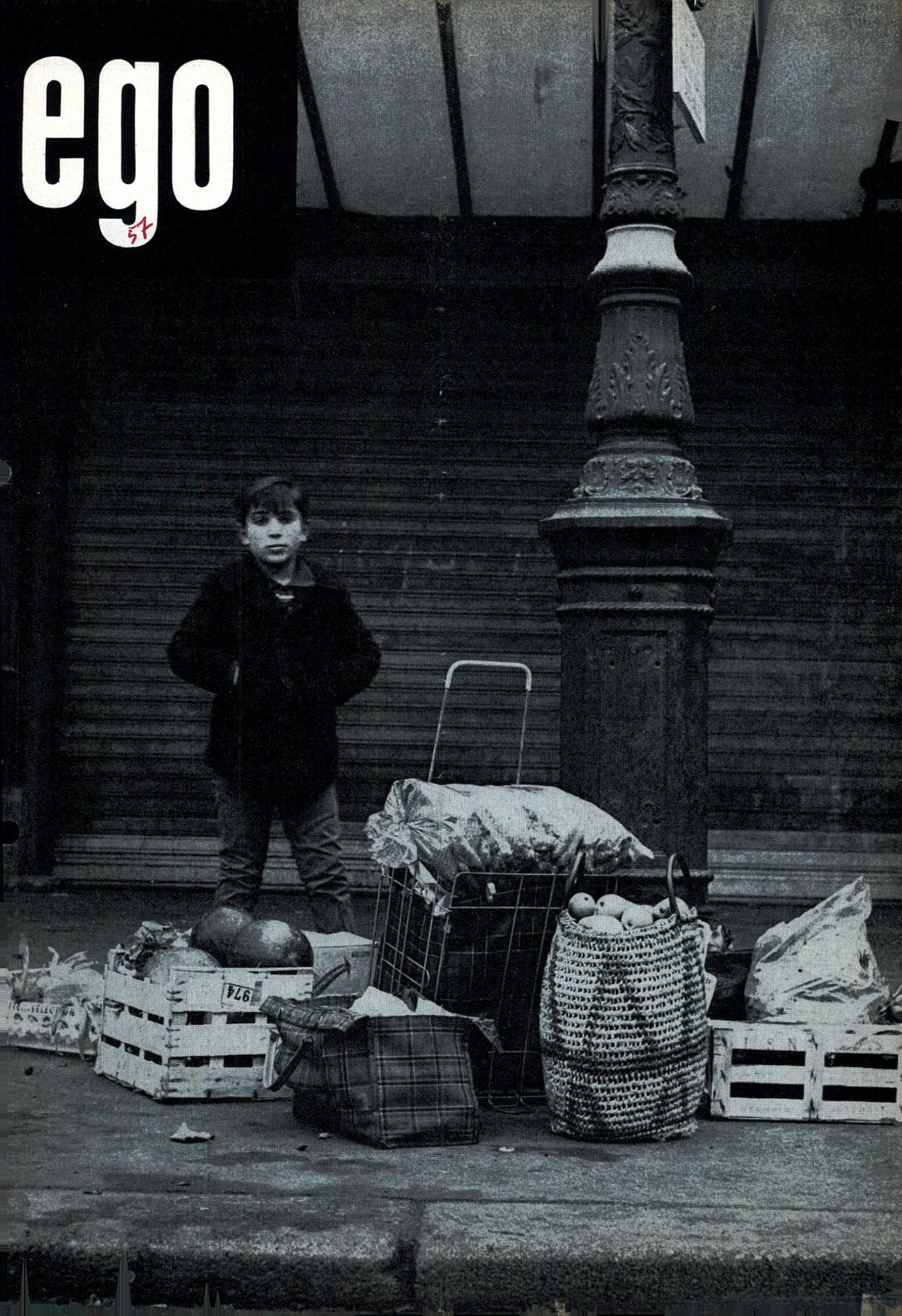

ego

In het augustusnummer kondigden we aan dat we binnenkort wat dieper zouden ingaan op het probleem van de celstraf in de militaire dienst. Dat gaat nu dus gebeuren.

We verheugen ons erover dat een aantal deskundigen, voor een deel verkregen door bemiddeling van de staatssecretarissen van Marine en Landmacht, hun medewerking hebben willen verlenen. Onze hartelijke dank daarvoor aan hen en aan de genoemde autoriteiten.

We hebben vooral gestreefd naar een gespreide benadering van het probleem. De lezer vindt artikelen van een politicus, een officier, een medicus, een jurist.

Misschien is daardoor dit nummer van Ego wel wat zwaar op de hand geworden, maar we hopen dat de militairen die in dit probleem geïnteresseerd zijn, zich daardoor niet laten afschrikken.

Het verheugt ons vooral ook dat alle schrijvers een belangrijke binding hebben met de strijdkrachten, zodat het bij voorbaat vaststaat dat het niet gaat om kritiek van buitenaf.

Het is duidelijk dat deze methode ook haar bezwaren heeft. Het zou interessant zijn om ook eens artikelen te publiceren van mensen die geheel buiten de strijdkrachten staan! Dat zou ongetwijfeld nog weer een geheel andere kijk op de zaak geven.

We hebben echter de boog niet te strak willen spannen. We hebben sinds het augustusnummer toch al het een en ander te verduren gekregen. Enkele felle reacties van officierszijde en enkele enthousiaste bijvallen van dienstplichtige soldaten. De manier waarop men reageert, wordt, begrijpelijk, sterk beïnvloed door de plaats die men in de strijdkrachten inneemt. We vragen ons af of het ooit zover zou kunnen komen dat tussen officieren en soldaten ook over dit soort zaken een open en eerlijk gesprek zou kunnen worden gevoerd. Of moet dit maar als een onnozele illusie worden opgegeven? Een van de officieren zond ons een ingezonden stuk als reactie op ons artikel in het augustusnummer. We hebben het geplaatst met een commentaar erbij.

We willen nog eens herhalen wat we in augustus reeds schreven: We zijn dit begonnen vanuit een oprechte bezorgdheid. Deze bezorgdheid betreft de gevolgen van de celstraf voor sommige militairen en hun ouders. En dat houdt dus ook verband met de plaats die de strijdkrachten in ons volk innemen. Het aangesneden vraagstuk gaat het individuele vlak ver te boven.

Ik weet dat sommigen het niet eens zijn met de methoden waarop wij deze zaak te berde brengen. Het zij zo! We zijn zeker bereid die kritiek ernstig te nemen en te overwegen. Wie echter de oprechtheid van ons streven betwijfelt, en dat gebeurt helaas ook, verspeelt het recht op discussie.

RED.

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

No. 57 — januari 1967

3de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

N. Haasbroek
W. Jesse
Henk J. Meier
Bob van Opzeeland
Bert Vuijsje
T. Weerheym
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 5,— per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling

Bij de voorplaat:

*Nog kan het, maar voor hoe lang?
Deze kleine man die zo fier op
wacht staat bij de inkopen die zijn
moeder heeft gedaan zal dit van
het jaar niet zo vaak meer kunnen
doen. In Parijs gaan de Hallen
namelijk verdwijnen. Het smerige
bedoeninkje daar in het hartje van
Parijs is de Franse autoriteiten al
lang een doorn in het oog. Vele
handelaren zullen gedupeerd wor-
den. Trouwens, wat denkt u van de
duizenden toeristen die jaar-in-jaar-
uit een bezoek aan de Hallen
brengen? De 'Lichtstad' is aan het
eind van dit jaar weer een stukje
folklore kwijt.*

(Foto Garmt Koopmans.)

John Stol - de eerste

Het Zesdaagse Vyth-feest in de Amsterdamse RAI zit erop. Na zo'n goeie dertig jaar heeft Nederland weer eens een eigen zesdaagse gehad. Na een week fietsen en feesten mogen we gerust constateren dat Nederland rijp voor een herhaling is. We zijn eens de geschiedenis ingedoken en ontdekten dat de eerste zesdaagse in Londen werd gehouden; jaar 1878.

SPORT

Hoewel de eerste zesdaagse in 1878 in de Agricultural Hall in Londen werd gehouden, ligt de bakermat van deze vorm van wielersport eigenlijk in New York. Lang voordat deze sportmode de Oude Wereld in zijn greep kreeg, waren de Amerikanen al geabonneerd op zesdaagse wielervedstrijden.

Londen, waar de Fransman Terront winnaar werd, bleek slechts een eendagsvlieg, Amerika nam daarna het initiatief over en in 1891 kreeg het publiek in New York zijn eerste zesdaagse voorgeschoteld. Het was een opwindende, maar niet bepaald verheffende aangelegenheid. Er reden toen namelijk nog geen koppels. De deelnemers bleven zes dagen en zes nachten aan één stuk in de baan. Een renner kon gaan rusten, wanneer hij wilde, maar hij liep dan natuurlijk wel de kans om door taaiere tegenstanders op een aanzienlijke achterstand te worden gezet.

De man die deze eerste zesdaagse van New York won, wat een geweldenaar: zijn naam Plugger Bill Martin. Hij bleef 142 uur in de baan en bereed een vehikel waarin de hedendaagse fiets nog maar vaag is te herkennen. Het ding was van hout en de banden van... ijzer.

Op tweewielers

Een jaar later reed men op hoge tweewielers. Charlie Ashinger was de winnaar. Pas in 1893 verscheen het apparaat dat wij als fiets bestempelen. Op dit meer moderne rijwiel zegevierde Albert Schock.

In 1894 werd geen zesdaagse verreden. Men zocht blijkbaar naar nog sensationeler vermaak, want in 1895 verschenen er geen mannen aan de start, maar... vrouwen. De winnares, Frankie Nelson — een taaie — bleef zes dagen in het zadel.

De mannen kwamen in 1896 weer aan bod. Winnaar werd Teddy Hale, die in deze zesdaagse 3073 km aflegde, maar het er toen ook zo van te pakken had, dat hij na de wedstrijd maar bleef

doortrappen en met geweld van de fiets moest worden gehaald.

In 1897 werd de wedstrijd voor het eerst in het Madison Square Garden gebouw gehouden. Deze keer was Charlie Miller, een vroegere trambestuurder, de winnaar. Hij reed 142 uur lang en legde in die tijd 3368 km af. Miller versloeg daarmee twee naar New York overgekomen Franse beroemdheden, Stéphane en Gaston Rivière, welke laatste o.a. de klassieke wegwedstrijd Bordeaux-Parijs had gewonnen.

Wellicht om de zaak nog wat op te peppen, brachten de New-Yorkse bladen na de wedstrijd het sensationele bericht, dat deze beide Franse renners van uitputting krankzinnig waren geworden. Het bleek een uit de lucht gegrepen verzinsel.

Zware dobber

In 1898 won Miller opnieuw, maar hij had deze keer een heel zware dobber aan zijn landgenoot Waller. Het slot van de zesdaagse was echt Amerikaans. Nauwelijks had Miller de wedstrijd beëindigd en was hij onder luid applaus van zijn fiets gesprongen of er verscheen een lieftallige jongedame in het gezelschap van een geestelijke, die Miller en zijn bruidje in de echt verenigde.

Toen achtte de politie de tijd gekomen om in te grijpen. De zesdaagsen zoals die tot dusver waren verreden, werden verboden. Zij werden alleen nog toegestaan wanneer er met koppels van

twee renners werd gereden. Dus verbonden de twee grote rivalen van 1898 zich tot een duo, dat uiteraard niet te kloppen was. Miller en Waller wonnen in 1899 de eerste zesdaagse voor koppels en legden een afstand van 4398 km af, een record dat tien jaar lang stand zou houden.

Uitgeput

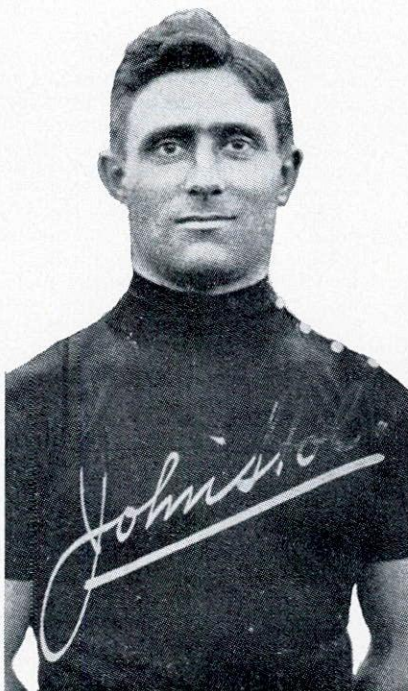
Miller was ook in 1900 weer van de partij, nu aan de zijde van Walthour. De drievoudige winnaar was echter over zijn hoogtepunt heen. Hij raakte zo uitgeput, dat hij opgaf en de zege aan Elkes en MacFarland moest laten.

Tot 1907 hebben uitsluitend Amerikanen de zesdaagsen gewonnen. Er waren toen echter al verschillende Europese renners die zich in dit werk specialiseerden en de grote plas overstaken. Zo bezetten in 1903 de Fransen Petit-Breton en Contenet de tweede plaats en sloegen in 1904 onze John Stol en de Belg Arthur Vanderstuyft zo'n goed figuur, dat zij slechts door corruptie van de zege konden worden afgehouden.

John Stol nam evenwel revanche. In 1907 waren hij en de Duitser Walter Rütt de eerste Europeanen die de zesdaagse van New York wonnen. Het was vooral dit zeer tot de verbeelding sprekende succes, dat het idee van zesdaagse wielervedstrijden naar Europa deed overwaaien. Voor de zesdaagse was een nieuw en succesvol tijdperk angebroken.

WIM JESSE

John Stol in 1904 en in 1967.

Evenals iedere staatsburger kan de militair met de rechter te maken krijgen, als hij een misdrijf of een overtreding begaat. Dat is dan in zijn geval de militaire rechter, die bovendien in de meeste gevallen oordeelt over militaire misdrijven en ernstige krijgstuchtelijke vergripen, dingen waaraan een burger zich nooit schuldig kan maken. En of dat nog niet voldoende is, kent de militair nóg een rechter, namelijk zijn 'tot straffen bevoegde meerdere', die over krijgstuchtelijke vergripen oordeelt.

Wat krijgstuchtelijke vergripen zijn, staat te lezen in artikel 2 van de Wet op de Krijgstucht. Dat luidt aldus:

Krijgstuchtelijke vergripen zijn:

• alle niet in enige strafwet omschreven feiten, strijdig met enig dienstbevel of dienstvoorschrift of onbestaanbaar met de militaire tucht of orde;

• de strafbare feiten, waarvan de militaire rechter kennis kan nemen, voor zover zij onbestaanbaar zijn met de militaire tucht of orde, doch tevens van zo lichte aard dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan.

In gewoon Nederlands staat daar dat een militair veel meer dan andere staatsburgers de kans loopt, voor de militaire rechter te worden gedaagd, doch aan de andere kant een vlotte kans heeft, dat de zaak ten slotte door een 'tot straffen bevoegde meerdere' kan worden afgedaan, ook als het vergripen van niet-militaire aard betreft. De uitdrukking: 'onbestaanbaar met de militaire tucht of orde' is wel bijzonder rekbaar gemaakt.

Typische lekenrechter

Hier nu verschijnt een typische lekenrechter ten tonele, de tot straffen bevoegde meerdere. Die kennen we natuurlijk in andere maatschappelijke milieus ook, maar de militaire chef heeft heel wat meer in de melk te brokkelen. Een geheel arsenaal van tuchtmiddelen staat tot zijn beschikking: hij kan berispen, strafdienst uitdelen, iemand vroeger laten binnenkomen, een jong militair in rang verlagen, licht arrest opleggen, maar ook straffen uitdelen, waaraan de cel te pas komt: verzwaard en streng arrest. Daarnaast kan hij nog militaire inkomsten inhouden als zogenaamde bijkomende straf. En dat alles zonder 'wettig en overtuigend bewijs': hij behoeft slechts in gemoede overtuigd te zijn, dat het vergriep is gepleegd. Dat is dan de gemoderniseerde wet. Tot 1963 was er nog water en brood bij en — gelukkig in theorie — kromsluiting.

Voor we nu verder op deze wel zeer ruime bevoegdheid ingaan, lijkt het nuttig, eens even na te gaan in welke tijd, onder welke omstandigheden en in welke geest dit militaire straf- en tuchtrecht

te boek is gesteld. Het militaire proces- en strafrecht, vele malen gewijzigd, dateert in zijn wezen nog van 1814, maar dat is hier niet in bespreking. Waar we wel mee te maken hebben, is de Wet op de Krijgstucht en een uiterst merkwaardig aan deze wet ontleend document: het Reglement op de Krijgstucht. De W.K. dateert officieel van 27 april 1903, maar is pas twintig jaar later ingevoerd. Het is duidelijk een wet uit de negentiende eeuw en dat blijkt nog te meer als we eens gaan snuffelen in genoemd reglement een dienstvoorschrift dus, dat een soort kort begrip over de krijgstucht bevat, maar zo wereldvreemd en duister is geformuleerd, dat een moderne jongeman er niets van snapt. Daarom is er in 1963 een soort uitleg bij verschenen, maar de duidelijkheid is daardoor niet bijzonder toegenomen.

De geest van het reglement spreekt het sterkst uit de artikelen 1 en 1a. Handhaving van regelmaat en orde, zelfs in schijnbaar nietige zaken, stipte nakoming van alle voorschriften, een voortdurend besef van ondergeschiktheid, het nalaten van elk min voegzaam en met de waardigheid van de militaire stand strijdig gedrag. Het reglement noemt verder de godsdienst de bron van alle geluk, deugd en ware moed en acht de ondergeschiktheid de ziel van de militaire dienst.

Verouderde reglementen

Dit is Hieronymus van Alphen ten voeten uit. Men zou zijn spot de vrije loop kunnen laten, als de zaak niet zo ernstig was. Hier spreekt namelijk de negentiende eeuw. Hier worden beginselen en stellingen verkondigd, die naar vorm en inhoud in het geheel niet meer passen bij een moderne, gemechaniseerde krijgsmacht, waarin niemand meer een nummer is en waarin geen commandant, hoe hoog of laag ook, meer uit de voeten kan zonder de gegevens en adviezen van zijn medewerkers, al zijn ze dan ook naar de letter zijn minderen. En die geest gaat toch groeien, ver boven de verouderde reglementen uit.

Natuurlijk moet er orde zijn, natuurlijk moet er tucht heersen, maar niet opgelegd met ijzeren hand. Zij moeten voortkomen uit de eigen verantwoordelijkheid, uit het begrip voor de eigen taak en de functie van de krijgsmacht. Wie die orde opzettelijk verstoort of de werktucht ondermijnt, behoort te worden terechtgewezen of gecorrigeerd. Dat gebeurt in elk bedrijf en het is zonder meer duidelijk, dat in een militair organisme, waar snel moet worden gewerkt en waar in oorlogsomstandigheden levens mee zijn gemoeid, de maatstaven der correctie strenger dienen te zijn.

En dan komen we ten slotte tot de vraag, die ons hier bezighoudt: Is de celstraf, de eenzame opsluiting in de

dagelijkse orde der dingen een dergelijk middel om het juiste gevoel van orde en tucht in de krijgsmacht te verzekeren? En als dat zo mocht, wie moet dit tuchtmiddel dan hanteer? Het is naar mijn mening de taak van de psycholoog of psychiater na te gaan, of de celstraf bij de gemiddelde jeugdmilitair niet meer kwaad dan goed is. Bij verharde gemoederen kan men aangevuld nog de beroepsrechter inschakelen.

Grootste bezwaar

Mijn grootste bezwaar geldt het omdenken van een vrijheidsstraf door een op het gebied van de rechtspraak, waarvoor men mag in de burgerlijke rechtspraak iemand gevangenisstraf opleggen? moet hij aan heel wat eisen voldoen, moet jurist zijn. Hij moet vele meelopen in de verschillende branches der rechtelijke macht. Hij heeft schied ruime ervaring opgedaan in het met de rechtspraak verwant juridisch milieu, als advocaat bij voorbeeld, als hij dan veertig, vijfenveertig jaar is mag hij, alleen of met collega's

DOOR J. C. ZUIDEMA
(KOLONEL B. D.)

Een ieder die, in welke sector van de samenleving ook, een taak heeft te vervullen, waarbij opvoeding en leiding belangrijke rol spelen, ziet zijn optreden bepaald door twee hoofdfactoren: de taak en de gerechtigheid. Twee polen, tussen welke hij zich in zijn doen en laten moet bewegen. Begrip en zorg voor de taak, zijn hoede toevertrouwde enkeling hem liefde doen betrachten, hem staan voor het waarborgen van de taak van de gemeenschap zal voor drijfveer zijn tot handhaving der gerechtigheid. En elke band die een samenleving of organisatie bijeen houdt wordt door deze beide elementen kenmerkt.

Bovenstaande heeft uiteraard een gelding met betrekking tot de krijgsmacht. Een bepaalde band, ook hier een samenleving, zijnde de krijgsmacht, bijeen. De krijgstucht, het, die de meest uiteenlopende individuen verenigt, zodanig, dat de taak één hanteerbaar geheel wordt, handen en ten dienste van de overheid. In deze krijgsmacht dient deze band tussen de individuen onderling, ook ten opzichte van de overheid, gewoont groot te zijn en is niet gelijk met de binding in welke samenleving ook! Omdat de inzet hoger is, nl. een totale! De grens

: die combinatie nog te handhaven?

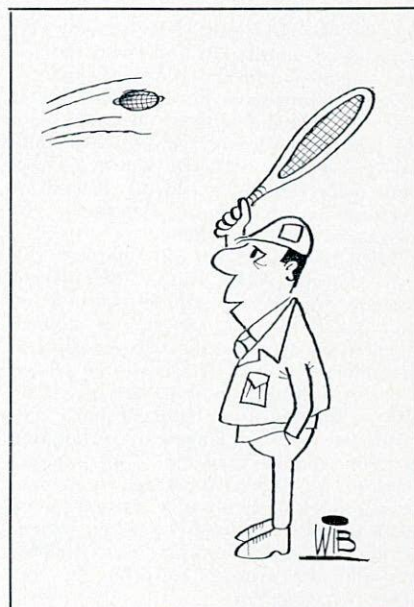
angenisstraf opleggen na wettig en
rtuigend bewijs, met een advocaat
tegenpartij, onder nauwkeurig ambte-
toezicht en onder voortdurende be-
zetting van pers en publiek.

an heeft onze militaire tuchtrechter
wat gemakkelijker. Meestal is dat in
te aanleg een compagniescommant
of wat daarmee te vergelijken is,
nog vrij jonge man, zo even in de
ig, die behalve het handhaven van
ucht nog vele andere zaken aan zijn
fd heeft. Een juridische opleiding
t hij niet gehad, wel een behoorlijke
stuchtelijke vorming. Zijn zorgen
ken zich uit over tientallen jonge-
en die niet vrijwillig het militaire
ij hebben gekozen en daarom nog-
ns dwars liggen. Als die comman-
t een wijs man is, weet hij de goede
t in zijn onderdeel wel te bewaren
er al te veel dagen streng arrest uit
elen.

Maar helaas zijn er maar al te veel,
het zonder dit machtsmiddel menen
te kunnen stellen. Ze zijn overstelpt
werk, ze verstaan misschien ook

niet de eisen van de moderne werksfeer,
die onontbeerlijk is voor het goed func-
tioneren van de krijgsmacht. Het lijkt
dan ook onverantwoord handhavers van
de tucht en de orde in hun onderdeel
de bevoegdheid te laten, een vrijheids-
straf op te leggen. Er zijn genoeg mid-
delen, die sterke overeenkomst vertonen
met tuchtmaatregelen in de burgermaat-
schappij. Men zou meer gebruik kunnen
maken van de geldboete, die waarschijn-
lijk meer indruk zal maken dan de
typische militaire maatregelen.

Het klinkt overbodig om te zeggen,
dat in oorlogsomstandigheden andere
maatstaven kunnen worden aangelegd.
Ook op andere terreinen kennen we
noodwetgeving, die niet voor de poes is.
En voor werkelijke misdrijven blijft nog
altijd de rechter beschikbaar, waarbij we
nog even in het midden laten of dat in
alle gevallen de militaire rechter moet
zijn. Daarover zal de volksvertegen-
woordiging, naar het zich laat aanzien,
in de toekomst nog een aardig robbertje
vechten met de ministers van Justitie en
van Defensie.

rijgstucht en sancties

en dood ligt hier 'in ernste' veel
terbij. En voor een ieder die in deze
smacht dit samenlevingsverband
t te handhaven, liggen de polen
e en gerechtigheid dan ook dikwijls
ij elkaar!

e beleving

e opkomst en ontwikkeling van de
erne psychologie, dus de inzichten
le ziel' van de mens, in de laatste
, hebben ertoe geleid dat bij elke
zetting door de leider van een
uk op dit samenlevingsverband,
een zich vergrijpen aan een juiste
ing van de rijgstucht, het betrach-
an de liefde primair wordt gesteld,
dus van de militaire leider in de
stucht verwacht wordt, dat door
degene die inbreuk pleegt, geheel
et middelpunt van zijn zorgenveld
atst wordt. De inbreuk op de
sorde van het verband, het vergrijp
is de rijgstucht zelve en de sanc-
daarop, de handhaving dus der
htigheid, wordt volkomen naar de
rgrond gedrongen! Alles wordt ten
te gemaakt van het toch maar goed
uiver doorgonden van de persoon-
id van de overtreder en van de
ven die hem tot het begaan van
chenden van de rechtsorde, tot het
ijp jegens de rijgstucht, gedreven

hebben! De verbetering van de rechts-
krenkers, van hen die jegens de krijgs-
tucht zich vergrepen hebben, staat op
de voorgrond, ja, is toch alleen maar
aan de orde!

Nu is het een onloochenbaar feit, dat
dit prepondereren van de liefde — dus
juist begrip vóór en medeleven mét de
overtreder — als reactie op een een in
vroeger tijden gehuldigde opvatting te
voorzien was. Inslag en optreden van de
leider van toen kenmerkten zich door
het bekende stereotiepe gezegde: 'Ik straf
niet, maar de wet straft'. En die wet
ademde geheel en al handhaving der
gerechtigheid, werd althans uitsluitend
in die zin geïnterpreteerd! Het onver-
kort handhaven van de band tot samen-
leven in de krijgsmacht was hoofddoel
van de rijgstucht! Dat een juist hand-
haven van deze rijgstucht ook een
groot opvoedend element dient te bevat-
ten, werd in vroeger jaren bepaald niet
gehonoreerd. Een opvoedend element,
ten dienste van een preventieve rijgs-
tuchtshandhaving, als complement van
een wettisch straffend element, wat tot
uiting komt in een repressieve instand-
houding.

Toch dient naar onze mening in het
corrigeren van inbreuken en vergrij-
pen jegens de rechtsorde in de krijgs-

macht niet al te eenzijdig het accent te
worden gelegd op het liefdeselement,
dus tot uiting komende in de *verbete-
ringsgedachte*, waardoor deze bijna al-
leen het veld van handelen van de
strafoplegger beheerst. Zulks komt wel
zeer duidelijk tot uiting in het aan de
orde stellen van de al of niet juistheid
van de rijgstuchtelijke vrijheidsstraf
van *streng* arrest. De laatste tijd is een
streven merkbaar om de doelmatigheid
van deze straf aan te vechten, waarbij
dan het karakter van deze straf analoog
gesteld wordt aan dat van de vrijheids-
straf uit de strafrechtspraak. In al deze
beschouwingen wordt het 'lime light' ge-
richt op de overtreder en wordt aan het
onderhouden van het ongeschonden sa-
menlevingsverband, gegarandeerd door
een juiste handhaving van de rijgs-
tucht, geen of zeer onvoldoende recht
gedaan!

Het geval kan zich voordoen, dat de
inbreuk op dit verband, in de krijgs-
macht, het vergrijp jegens de rijgstucht
zodanig groot is, dat de gerechtigheids-
handhaving verre uitgaat boven het be-
trachten van liefde jegens de overtreder.
Dat het alsdan ongerept handhaven van
het samenlevingsverband in deze rijgs-
macht een zware tol eist, te betalen door
de overtreder met het ondergaan van
een straf, waardoor deze voor 'een wijle'

uit dit verband, uit deze samenleving verwijderd wordt. Hij ondergaat tijdelijk niet meer de directe positieve invloed, hij geniet niet meer de opvoeding die er van dit verband uitgaat, hetgeen voor de jeugdige wapendrager als zeer pijnlijk gevoeld wordt! Hij wordt als het ware voor een tijd getild uit de hem zo vertrouwde samenleving, waarin hij zich zo gaarne voelt opgenomen.

Niets is erger voor de jeugdige soldaat dan om door zijn — tijdelijke — samenleving genegeerd te worden en niet meer mee te mogen en kunnen doen! Bij het ondergaan van een straf in afzondering wordt betrokkene er *plotse-ling* bij bepaald, dat hij voor een korte tijd — immers, wat betekent het maximum van veertien dagen in verhouding tot zijn gehele diensttijd — niet langer *waardig* bevonden wordt aan de samenleving deel te hebben — passief — en deel te nemen — actief —, in die samenleving die door hem in haar gesloten verband zo ernstig getroffen en geschonden werd!

Schokreactie

Deze gewaarwording zal — normaal gesproken — voor hem een 'shock-action', een schokreactie inhouden, waardoor hij in de meeste gevallen zal worden aangezet tot ernstig nadenken.

Aangaande de analogie die gesteld wordt tussen vrijheidsstraffen in tuchtrechtelijke en civielstrafrechtelijke zin, zij opgemerkt, dat de civiel-strafrechtelijk gestrafte onder een nummer wordt ingeschreven en speciale kleding draagt, terwijl hem voor zijn latere leven zijn gepleegde inbreuk op de rechtsorde op een speciaal strafblad voor altijd wordt nagehouden. Gelijk bekend, zijn al deze punten niet op de met tuchtrechtelijk streng arrest gestrafte van toepassing!

Het zal een ieder duidelijk zijn, dat slechts spaarzaam besloten dient te worden tot het opleggen van een straf tot afzondering. Het beschermen van het samenlevingsverband dient in zulk geval verre uit te gaan boven verbetering van betrokkene. Gerechtigheidshandhaving heeft dan een 'meerwaarde' boven liefdesbetrachting. En daarom zouden wij deze 'correctie- en beschermingsmogelijkheid gehandhaafd willen zien, zij het onder spaarzame en bedachtzame toepassing!

En nu komen wij aan een punt dat nadere overweging verdient. Spaarzame toepassing en *bedachtzaam*. Is deze bedachtzaamheid voldoende gegarandeerd, wanneer daar in de Wet op de Krijgstucht gesproken wordt vrijwel over *iedere* tot straffen bevoegde meerdere? Want daar komt de inhoud van art. 49, 2de lid toch op neer? In de laagste trap compagnies-batterij-eskadrons- en squadrons-commandant! Deze wet, tot stand gekomen in 1903, in een tijdsgewricht dat het leger hoofdzakelijk bestond uit beroepspersoneel en de tuchtrechters in

eerste aanleg gevormd werden door officieren met meer dan twintig jaar dienst als officier, geldt thans nog in volle omvang en geeft een grote tuchtrechtelijke bevoegdheid aan hen die vaak op een niet meer dan zevenjarige diensttijd als officier kunnen bogen, terwijl dikwijls bij hun ontstentenis de plaatsvervangers — althans bij de parate eenheden — nauwelijks tot volle wasdom zijn gekomen! Van enige ervaring en psychologische kijk op de onder hun bevel gestelden is dikwijls geen sprake, een boven de 'stof en de mens' staan is niet mogelijk! Wel is een akkoordbevin- ding door de naast hogere meerdere vereist en is de mogelijkheid van beklag door gestrafte opengesteld, doch daar deze beide controlewegen slechts repres- sief tot een doel leiden, is zulks niet geheel bevredigend.

Levenservaring

Het zou beter zijn, de bevoegdheid tot het opleggen van de straf tot afzon- dering aan de tuchtrechter in eerste aanleg te ontnemen en in handen te geven van de boven deze gestelde meer- dere, die uit hoofde van zijn ouderdom en levenservaring beter in staat dient te worden geacht tot een juiste beoordeling van persoon en omstandigheden. In voorkomende gevallen dient de straf- oplegger in eerste aanleg een tot in streng arrest stelling strekkend voorstel in bij zijn naasthogere meerdere. Daaron- trent geldende bepalingen inzake medi- sche en geestelijke adviezen, welke — de voorschriften verbieden zulks in genen dele — ook vóór het opleggen van een cellulaire arreststraf door — eventueel — de tuchtrechter in tweede aanleg kun- nen worden ingewonnen, kunnen deze behoeven voor het opleggen van cellu- laire vrijheidsstraffen die in voorkomend geval in fysiek of psychologisch opzicht niet te verantwoorden zouden zijn!

Het gewaarborgde karakter, wat het opleggen van de vrijheidsstraf in afzon- dering alsdan zou verkrijgen, zou meer in overeenstemming zijn met dat in vroeger eeuwen, toen de commandanten van de garnizoenen van de krijgsmacht in ons land belast waren met de alge- hele en vrijwel uitsluitende strafbe- voegdheid. De landmachtseenheden wa- ren toen geconcentreerd in de nauw- besloten garnizoenen, alwaar zich het gehele militaire leven afspeelde. Van deze vrijwel uitsluitende strafbevoegd- heid van de garnizoenscommandant toen- tertijd was de bevoegdheid 'tot verwij- zing' van deze autoriteit nog tot in de jaren, voor 1940, een der laatste over- blijfselen!

Samenvattende zouden wij dus willen pleiten voor het behouden van de krijgs- tuchtelijke straf van streng arrest in het 'arsenaal' van straffen, maar het opleg- gen daarvan gelegd willen zien in han- den van de naast hogere commandant van de strafoplegger in eerste aanleg!

Zowel voor officieren als voor c officieren en mindere militairen ke Wet op de Krijgstucht de krijgstu- lijke straf van streng arrest van hoogste 14 dagen. Bij de mindere- tairen maakt de wetgever één uitz- ring: 'deze straf wordt niet opgelegd een minderjarige die de leeftijd van jaren nog niet heeft bereikt.'

De onderofficier en de mindere- tair ondergaat het streng arrest in a- dering, in een daartoe bestemde c is uitgesloten van het verrichter dienst buiten de lokaliteit waarin straf ondergaat.

Deze hoofdregels geven aan de van streng arrest een ernstig kar- Het is, lijkt mij, dáárom, dat st- worden gehoord tégen deze celsu- middel van tucht.

Iedere tot straffen bevoegde me- kan een onder zijn bevelen ge- militair die een krijgstuchtelijk ve- heeft gepleegd, een krijgstuch- straf opleggen. Het is duidelijk, c straf van streng arrest, gezien na- andere krijgstuchtelijke straffen, stemd is voor de meer ernstige v- pen. Om te weten wat een c krijgstuchtelijk vergrijp is, behore- eerst te weten wat een krijgstuc- vergrijp is.

De wet zegt allereerst: ieder fei- in enige strafwet omschreven) dat- staanbaar is met de militaire tuc- orde. Dit betekent, dat iedere tot fen bevoegde meerdere die een f- beoordeling krijgt voorgelegd, in d- ste plaats moet nagaan of dit fe- strafbaar feit, in enige strafwet vermeld. Zo dit het geval is, zal beginsel *niet* mogen straffen slechts de militaire rechter bevoe- feit af te doen.

Strafoplegging

Is het feit niet in enige strafwe- schreven, dan zal moeten worden- gaan of het in strijd is met de m- tucht en orde. Blijkt dit zo te zij- kan de commandant tot strafopl- overgaan. Van talloze factoren har- af óf en zo ja, welke, straf zal v- opgelegd.

Het staat vast, dat de straf van- arrest door de commandanten- gereserveerd voor de ernstige verg- Wij kunnen zonder meer ervan t- dat in het algemeen de comman- zich terdege bewust zijn, dat de c- zo maar niet voor ieder krijgstuc- vergrijp toepasselijk is. Hierbij d- worden bedacht, dat de wet de- mandant voorschrijft om rechtv- heid en gestrengheid te betrach- bovendien *de persoonlijkheid e- doorgaand gedrag van de dader i- merking te nemen. De statistie-* dan ook uit, dat deze straf in v- ding zeer weinig wordt opgelegd.

Aangezien ook nog iedere stra- worden gemeld aan de command-

3 celstraf als krijgstuchtelijke straf

er, die verplicht en bevoegd is bij strafoplegging in te grijpen, en naast het beklagrecht bestaat (waare gestrafte zelfs de eindbeslissing (het Hoog Militair Gerechtshof kan pen), kan worden vastgesteld dat waar de commandanten grote beheden bezitten, doch anderzijds grijke waarborgen zijn geschapen, oorkoming van onrecht, willekeur enenselijke fouten.

bevoegdheden

wetgever geeft de commandant r nog meer bevoegdheden. Alle are feiten (dat zijn dus misdrijven vertredingen, omschreven in enige t) waarvan de militaire rechter annismenemen, voor zover zij onbeaar zijn met de militaire tucht of en tevens van lichte aard zijn, n door de commandant als krijgs-lijke vergrijpen worden behan- Dat wil dus zeggen, dat deze are feiten kunnen worden bestraft de commandant met de in de wet mde krijgstuchtelijke straffen.

zien wij dus, dat de commandant categorieën van feiten krijgstuchte- n afdoen:

e *eigenlijke krijgstuchtelijke* ver- n (voorbeelden: te laat terugkeren asagieren; zonder hoofddeksel op lopen; het bezigen van godslaste- n, enz.);

strafbare feiten, die onbestaan- zijn met de militaire tucht en orde ens van lichte aard zijn (voorbeel- ongeoorloofde afwezigheid van be- lijk korte duur; niet al te ernstige rdnatie; 'joyriding' met een mili- otorvoertuig op het kazerneterrein; ging van een meerdere; mishande- n, enz.).

zonder meer duidelijk, dat het van een strafbaar feit — ook al is an lichte aard — een ernstiger k tegen de (militaire) rechtsorde nt dan het plegen van een eigen- ijtstuchtelijk vergrijp.

arrest

is dan ook daarom, dat de wet- aan de tot straffen bevoegde andanten de middelen heeft gege- m adequaat deze, van ernstiger zijnde, vergrijpen te kunnen be- n en bestrijden. Eén van deze len is de straf van streng arrest. t derhalve wat voor te zeggen, dat pleggen van deze straf in het en gereserveerd behoort te blij- oor bestraffing van strafbare feie ter afdoening aan de comman- vordt gelaten.

wil niet zeggen, dat ieder straf- eit dat krijgstuchtelijk wordt afge- moet worden 'gehonoreerd' met intal dagen streng arrest. Het wil ositief zeggen dat voor de *eigen- krijstuchtelijke* vergrijpen in 99 e 100 gevallen (en misschien wel

altijd) de streng-arreststraf niet in aan- merking behoort te komen. Mijn indruk is dat in de krijgsmacht deze opvatting ook in praktijk wordt gebracht. De straf van streng arrest wordt betrekkelijk we- nig opgelegd en wanneer het al gebeurt, is het ter zake van een gepleegd straf- baar feit. En ook dan nog wordt met de vereiste zorgvuldigheid gehandeld.

Immers — ik heb dit al gezegd — ieder strafbaar feit dat krijgstuchtelijk kan worden afgedaan, behoeft nog niet te worden bestraft met de straf van streng arrest. Hierover valt nog het een en ander te zeggen. De procedure bij de krijgstuchtelijke behandeling van een strafbaar feit is — kort geschetst — als volgt. De commanderende officier, die beslist of de zaak krijgstuchtelijk kan worden afgedaan, is verplicht deze af- doening te melden aan de commande- rende generaal, die op zijn beurt, na ingewonnen advies van de auditeur mili- taire, de uiteindelijke beslissing neemt of kan worden ingestemd met deze krijgs- tuchtelijke afdoening of dat toch nog een verwijzing naar de militaire rechter zal plaatsvinden.

Strafblad

Vele commandanten houden rekening met deze mogelijkheden. Indien zij in een dergelijk geval van mening zijn dat — om velerlei redenen, die ook kunnen en veelal zullen betreffen de persoon des daders — een krijgstuchtelijke straf de meest geëigende straf is, wordt meermalen gegrepen naar de streng- arreststraf. Met een zeer wél gemeente bedoeling: een zo groot mogelijke zeker- heid te verschaffen, dat géén verwijzing naar de militaire rechter zal volgen, omdat een verwijzing naar de krijgsraad en een veroordeling door de krijgsraad vaak betekent een zwaardere straf én altijd een strafblad. Een strafblad dat de militair (met name de dienstplichtige), ook als hij weer burger is, blijft volgen. Hij die een strafblad heeft, is een gete- kende. Hij die een strafblad heeft, kan bij voorbeeld niet of moeilijk emigreren. De praktijk wijst uit, dat de commande- rende generaal geneigd is in deze geval- len veelal in te stemmen met krijgstuch- telijke afdoening.

Uit het bovenstaande betoog zou af te leiden zijn, dat ik een voorstander ben van de huidige krijgstuchtelijke straf van streng arrest. Dit is echter slechts ten dele waar. Ik ben van mening, dat in het huidige systeem — waarin de com- mandant de krijgstuchtelijke afdoening van allerlei *strafbare feiten* (die in de niet-militaire sfeer slechts door een rech- ter kunnen worden afgedaan) is opge- dragen — ook op deze strafbare feiten passende straffen ter beschikking moe- ten staan. Dat is ook zo in het commune strafrecht: de rechter zou zijn taak niet naar behoren kunnen vervullen, indien bij voorbeeld diefstal slechts zou kunnen worden bestraft met een geldboete.

Open oor

Maar wél heb ik een open oor voor de bezwaren die worden geopperd te- gen het karakter van deze straf. Zolang de wet als hoofdregel voorschrijft, dat deze straf wordt ondergaan in afzonde- ring, in een daartoe bestemde cel, valt niet te ontkennen dat de streng-arrest- straf, in haar uitvoering, haar slechte kanten heeft. Opsluiting in eenzaamheid werkt weinig of niet verbeterend. Bo- vendien is de gestrafte in een cel weinig zinvol bezig te houden. Ledigheid is des duivels oorkussen, zo is ons van oudsher terecht geleerd.

Het is dan ook toe te juichen, dat stappen worden ondernomen om te ko- men tot een verandering in de tenuit- voerlegging van de straf van streng arrest. Het onderbreken van de eenzame opsluiting, door de gestrafte buiten de cel dienst te laten verrichten, zou al een oplossing zijn, welke het karakter van deze straf in zijn uitvoering meer 'up to date' maakt.

Hoe ook de oplossing zal worden, in ieder geval zal de algehele afzondering die nu deze straf kenmerkt, doorbroken worden.

Deze verandering zal echter een wij- ziging van de Wet op de Krijgstucht inhouden en een voorstel tot wetswijzi- ging betekent een procedure die tijd kost. Er is, mijns inziens, intussen geen reden tot ongerustheid. De hierboven door mij ontwikkelde gedachte over de toepassing van de straf van streng arrest is geen nieuw geluid. En zo ik té optimistisch ben, kan dit stukje er wel- licht toe bijdragen deze opvatting ver- der te verbreiden.

PRIMITIEF LONDEN

Jacopetti is er — met zijn 'Mondo'-films — mee begonnen en hun commercieel succes heeft natuurlijk indruk gemaakt op nog minder begaafde filmmakers. Is er in dit genre eigenlijk wel sprake van enige begaafdheid, enige beschaving? Want Jacopetti en zijn navolgers laten bewust de civilisatie achter zich en zoeken onder het vernisje dat wij beschaving noemen, de dierlijke mens: Homo homine Lupus — de mens is een wolf voor de mens. Verwonderlijk is niet, dat er mensen zijn die dit soort films maken — verwonderlijk is, dat het storm loopt op de theaters waar deze 'onthullende pseudo-documentaires' draaien. Want het zijn geen échte documentaires — de makers proberen niet om de werkelijkheid zo objectief mogelijk voor hun lens te vangen: integendeel, zij selecteren zeer bewust datgene wat buitengewoon, uitzonderlijk, abnormaal of gewoon afstotend is. En ze speculeren op de nieuwsgierigheid van de mens die wel kennis wil nemen van het slachten van een kip of een koe, maar huiverig is om één stap in het abattoir te zetten. De mens die eenmaal in de week diepvries-kip nuttigt, maar er liever niet aan denkt hoe die kip zo keurig verpakt, zo netjes opgevouwen en zo goedkoop in de winkel komt.

Dank zij 'Primitief Londen' weten we

Turkse baden.

nu hoe dat laatste in zijn werk gaat. Een zeer onfrisse, semi-zakelijke en met gemaakt-ironisch commentaar gespekte scène toont ons de 'mest-kip' van krat tot cellofaan-verpakking.

Wenig romantiek

Primitief Londen? Negen van de tien scènes kunnen ook uit Amsterdam, Tokio of Buenos Aires stammen. Zoals het striptease-meisje, dat van strip-tent naar strip-tent snelt om haar schamele tien, twintig pond per week bijeen te wiegen. Als we de achtergrond ervan leren kennen, bestaat er weinig romantiek, weinig werkelijk sereens meer in onze maatschappij. Dat zijn dan de 'schokkende' achtergronden van een aantal scènes: een afstotend gefilmde moeilijke bevaling, misbruikt om een educatief sausje aan de film te kunnen geven, de modeshow van top-less-jurken en -badpakken, de illusievolle meisjes die op een goedkoop stripschooltje zich bekwamen in de allerelementairste beginselen van de dans 'kunst' maar die niet meer nodig hebben dan een goed figuur, de Turkse baden waar corpulente Londenaren vermagering zoeken, om die naderhand in een braspertij weer teniet te doen, de in scène gezette taferelen van Jack the Ripper, de beruchte Londense moordenaar, het amateuristisch verfilmen van de plaatsen waar de laatste jaren vrou-

wen het slachtoffer van een moorden worden, de klungelig opgezette 'hou-party', die immorele achtergronden moeten hebben.

Producent-regisseur Arnold Louis Miller heeft zich er nog gemakkelijker af gemaakt dan Jacopetti. Geluk maar, want de Italiaanse sensatiefilm werd ervan beschuldigd dáár waar geen sensatie vond (zoals in Congo) sensatie — desnoods ten koste van menslevens — in scène te zetten.

Miller volstaat met een eigenlijk tamme weergave van het Londen a 1966 — een 'swinging Londen' waar l wat meer te beleven valt dan M weet te realiseren. Hij probeert het e aan te stippen door de 'Mods' (mod geklede jongeren) en 'Rockers' (in gehulde idems) ten tonele te voeren met als derde groep de zogenaamde 'Beatniks', die evenveel van Kerc hebben begrepen als van Einstein die hun non-conformisme maar op manier weten te tonen: door hun u lange haren — een groepskenmerk w door ze zich zelf (evenals de Mods de Rockers) tóch weer indelen bij clubje; iets wat ze zelf juist zeg danig te verfoeien.

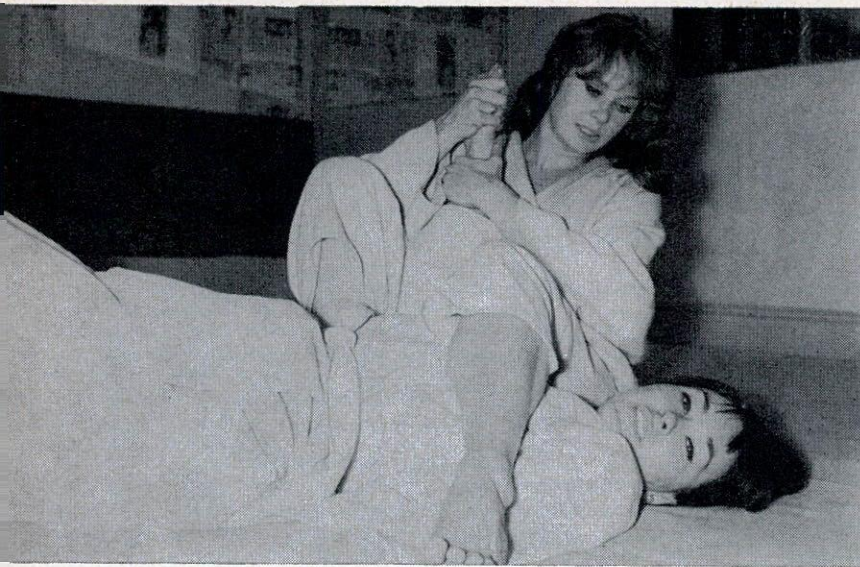
Hier had Miller een interessant bleem voor de camera kunnen hebben maar dat eist iets meer vaardigheid, duld en interesse dan Miller kon brengen. Jaren geleden maakte groep jonge Engelse filmmakers een (wereldbekende) documentaire in een j kelder: 'Mamma don't allow'. Maar ze het publiek zo zeer op hun ge hadden gesteld, dat ze rustig hun g gingen (en de filmmakers rustig hun g konden gaan) waren ze drie w kwijt: drie weken lang hadden ze avond pseudo-opnamen staan make met een lege camera, zodat het p langzamerhand begon te wenne. het filmteam en ten laatste zelfs g aandacht meer aan de camera sch Zó ontstond een échte documentaire.

Maar Miller was ermee tevreden kleine oploop te filmen, zoals we d lijks kunnen meemaken als een beke zanger (in dit geval Billy J. Kra door de jeugd wordt gesignaleerd. Miller poogde het nog wat aan te ken, door er als schrijnend contrast oudere zanger, een ex-tiener-idoel, i lassen — een jongeman van 25, di roem al jaren achter zich heeft gek Rauw? Boeiend? Onthullend? Fa tisch? (zoals de reclame ons wil geloven) Ach nee — hooguit recht recht-aan commercieel, voor dieg die zelfs in dit genre geen onders weten te maken.

Om de film nog een extra-agressi mee te geven heeft Miller zelfs

EEN PRIMITIEVE FILM OV

FILMBESPREKING

in Londen... of in Amsterdam, Tokio of Buenos Aires.

lucht gezocht tot stukjes judo en het se stokvechten Kendo. Want over nele linie moet de film agressief zijn, el in beeld als in commentaar.

filler zelf heeft kennelijk ook afstand omen van zijn produkt, want op mige momenten voert hij een (off-en) dialoog in, tussen de producent de assisten. De producent is slechts rauwe sex en sensatie uit, maar de stent probeert er 'artistieke' shots en te lassen (een zwaan in een er, een strijkkwartet):

Vat is dit Louis?
len zwaan, Henry...
maar is'ie sexy?

'Nee Henry...'
'Weg met die zwaan dan!'

Documentair tintje

Waarom zijn we zo in extenso ingegaan op een dergelijke film? Om 'Primitief Londen' (en daarmee de recette van de exploitant) de grond in te boren? Nee — want Primitief Londen zal zijn weg wel vinden en ook zijn publiek wel. Maar het gaat om het documentaire tintje dat deze producenten aan hun werk meegeven: het publiek is maar al te gauw geneigd déze waarheid als dé waarheid te zien; voor de nietsvermoedende bioscoopbezoeker schijnt het alsof Londen de stad is van topless-jurken, de

diepvries-kippen en de striptease-juf-frouwen.

Niets is minder waar. Londen is — zoals elke stad, elke verzameling mensen, wat je erin zoekt. Een documentaire filmer zal zich steeds meer beperkt zien in zijn onderwerp. Een film over Londens jeugd? Akkoord, maar dan in één film toch geen Mods, Rockers, Beatniks en teenagers door elkaar. Een bona fide filmer zal zich verdiepen in de problematiek, in de opzet van één groep. Hij zal proberen in een film de essentie naar voren te brengen. Dat is bij de Mods niet hun modieuze kleding, bij de Rockers niet hun leren vesten, bij de Beatniks niet hun lange haren, maar wat er onder die kleren, vesten en haren schuilt.

Miller heeft — zowel bij de jeugd als bij alle andere facetten die hij op de korrel heeft genomen — slechts de buitenkant willen zien. Bewust. Omdat hij weet dat de buitenkant vaak aantrekkelijker is als je niet weet wat er onder schuilt: een ongeopend cadeautje is spannender dan een cheque van duizend gulden. En daarmee heeft hij zijn publiek bewust om de tuin geleid. Om die grote tuin, die Londen heet en die bepaald niet meer of minder primitief is dan alle andere grote steden.

HENK J. MEIER

en van de buitenkant.

Rockers.

EEN VEELZIJDIGE STAD

Geestelijke nadelige gevolgen gering

Dat celstraffen, als zodanig, somatische of geestelijke nadelige gevolgen zouden moeten hebben, is in algemene zin niet waar. Natuurlijk zijn er in de loop der tijden talloze mensen geestelijk en lichamelijk geknakt in gevangnissen en kerkers, maar dan niet door de insluiting als zodanig, doch door andere factoren: lichamelijke of geestelijke tortuur in welke vorm dan ook. Deze laatste factoren kunnen slechts voorkomen in tijden waarin óf de algemene zede deze aanvaardde óf in omstandigheden waarop de algemene zede geen controle meer heeft zoals bij rechterlijke dwalingen, bij oorlog en revolutie, bij dictatuur.

Bij de huidige verhoudingen, in Nederland, bestaat bij de celstraf de lichamelijke en geestelijke tortuur als opzettelijk toegepast machtsmiddel niet meer. Integendeel, de lichamelijke verzorging geschiedt met alle voorzorgen die de moderne inzichten vragen en de geestelijke verzorging gebeurt met attentie voor alle facetten die uit de kennis van de tussenmenselijke relaties voortvloeien.

Subjectieve kijk

De ingesloten mens zelf is moeilijk in staat om dit alles met een objectieve visie te beoordelen. Vanzelfsprekend is zijn kijk op de situatie subjectief gekleurd en het vereist eerst afstand in tijd en plaats alvorens zijn oordeel over straf en straftenuitvoerlegging zal kunnen meewegen. Dat is overigens in het verleden veel te weinig gebeurd en ook thans nog is het denken van rechtspleging voornamelijk het werk van degenen die zich trachten in te denken.

Wil men mee-oordelen over gevolgen van celstraffen, dan zal men zich moeten afvragen wat het hoofdagens zou zijn dat aan de gestrafte een blijvend lichamelijk of geestelijk nadeel zou berokkenen.

Ten aanzien van lichamelijke nadelen kan men dan kort zijn, want deze bestaan niet, zeker niet bij korte zittingstraffen. Ten aanzien van geestelijke nadelen moet worden overwogen, dat de basis voor het gezonde geestelijke functioneren van een mens gelegen is in het vrije tussenmenselijke verkeer, waaruit de voor elk individu absoluut noodzakelijke zelfhandhaving-via-waardering kan worden geput. Een mens, levend in de overtuiging dat elke waarderingsbodem voor hem ontbreekt, leeft in wanhoop en kan ertoe komen aan dat voor hem overgebleven pseudo-leven een einde te willen maken.

Zo is het hoofdmoment van een vrijheidsstraf altijd gelegen in de uitsluiting van de vrije contactmogelijkheden en niet zozeer in de insluiting zelf. Zou deze uitsluiting voor de betrokkene, betekenen een wegvallen van alle waarderingsmogelijkheden, dan dreigen wanhoopsdaden, inclusief zelfmoord.

Het verwerkingspatroon van de bestrafte, zijn eigen opvattingen en zijn eigen mogelijkheden, maken de straf tot een belangrijke ingreep in zijn leven of niet. Als de waarderingsmogelijkheden allemaal schijnen weg te vallen voor het individu is het belangrijk, indien ze blijven bestaan is het niet zo belangrijk.

Geen waarderingsmogelijkheden

De recidivist die zegt dat hij ditmaal veel erger 'tucht' dan de vorige maal, bedoelt dat hij dit keer geen of minder waarderingsmogelijkheden overhield. Dat kan zijn omdat hij meent dit keer ten onrechte of te zwaar gestraft te zijn, dat kan komen omdat hij dit keer meent vrouw en familie te 'verspelen'. Vandaar dat lieden die geen andere banden kennen (en dus geen andere waarderingsbron hebben) dan de 'gang' waarin ze leven, de gevangenisstraf zelf vrij laconiek verdragen, omdat dit in zijn groep niet tot een mindere waardering voert, ja soms zelfs meer waardering geeft door het ingewijd-zijn. Maar een dergelijk mens gaat 'tuchten' indien hij andere waarderingsbronnen heeft gevonden, b.v. een meisje van wie hij het respect door misdaad en straf dreigt te moeten missen.

Het gaat een mens nu eenmaal altijd om contact dat voor hem waarderend moet zijn. De man in voorarrest, die mij zegt: 'Luister 's dokter, met alle respect voor u, maar ik wil niet leip verklaard worden; ik heb het gedaan, laten ze me het volle pond geven en daarmee uit,' bedoelt dus eigenlijk te zeggen: 'Ik ben een normaal mens en ik vraag daarom waardering door een normale straf, al vind ik dat op zich zelf niet leuk, maar ik heb dat veel liever dan voor halfzacht te worden aangezien.' Maar een ander

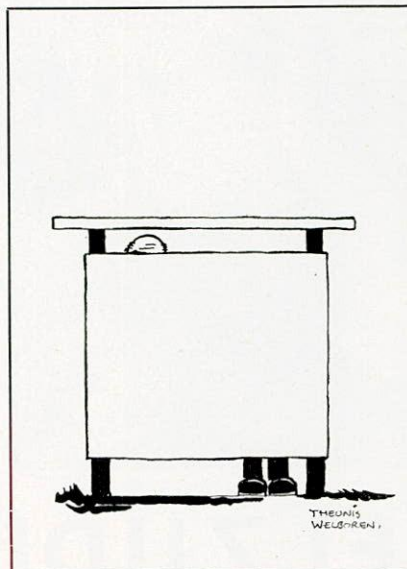
wou in een dergelijke situatie kunnen zeggen: 'Men begrijpt mij niet, het is mijn bedoeling niet, ik was mij zelf niet en hij bedoelt dan: 'Ik vraag waarderend, doordat men het feit zal zien als niet bij-mij-behoorend, ik ben geen misdadiger, maar een normaal mens.'

Isolement

Of de celstraf in de vorm van straf-arrest bij krijgstuuchtelijke vergrijpen voor de geestelijke gezondheid schadelijk zal zijn of niet, is dus een vraag ten nauwste samenhangt met de aard van de persoonlijkheid die de straf treft. Iemand die enorm twijfelt aan zijn eigen waarde, veronderstelt dat bijna niemand hem waardeert, misschien een en misschien moeder of zijn meisje. Alsdunne draad voor hem schijnt te doorgesneden, doordat hij in een cel moet zitten, is het voor hem wanhoop. Maar voor iemand die weet dat hij waardering niet zoveel zal inboeten, het lang niet zo erg. Niettemin heeft ieder twijfels over zijn waardering en het voor ieder moeilijk om een isola-ment, ook al is het maar voor korte duur, te verdragen.

Het is dus uiterst belangrijk om te weten wie met de celstraf wordt bedreigd, om te kunnen schatten op welke nadelen dreigen of niet. Vandaar tegenwoordig de persoonlijkheid van strafkandidaat terdege wordt gewaardeerd door commandant, door onderdeelcommandant, door psychiater. Bij dat afwegen wordt ook de bijzondere momenten in het leven gehouden die aan het streng arrest kunnen zitten, waarvan een van de meest belangrijke is dat aan het feit waarom het is in de burgersamenleving vaak géén straf wordt verbonden. Weliswaar is beoordeelde op de hoogte gebracht van oorzaak en gevolg in de militaire leiding waarin hij op dat moment maar lang niet ieder heeft dat oorzaken zich opgenomen. Bovendien, kón overweging voor hem wel kracht hebben op het moment dat hij het laakbare beging? Kwam misschien het verkeerde handelen juist niet voort uit een naar waardering die op een afwijkende manier, bij voorbeeld in opstandigheid, werd gezocht?

Natuurlijk zijn er lichtere vormen van straf en wordt de zwaarste vorm gegeven nadat meestal de andere vormen teloorloos zijn beproefd, doch schuilt in de herhaling niet een aanwinst dat de betrokkene in zijn groep waardering niet kan vinden en daardoor op een andere wijze wil zoeken? Voorbeeld van de soldaat die herhaaldelijk van weekend-verlof wegblijft, danks lichtere bestraffingen, is bekend voor vele anderen: hij is nodig en vindt in dit nodig-zijn waardering die hij nergens anders ook niet in de groep kameraden uithijft. Natuurlijk is de uiteinde

BUD POWELL

het einde van een lijdensweg

eng-arreststraf voor hem bijzonder aar, nu dreigt de waardering van zijn nilie om te slaan in onderwaardering heeft hij geen houvast meer. Of een rgelijke jongen en of lichte heimwee-ndidaten, die zich alleen maar ge-ardeerd voelen in hun eigen dorp sen hun eigen vrienden, in zulke allen tot wanhoopsdaden zullen ko- of niet, hangt af van het uiteinde-eloof dat ze behouden in een komst waarin wél mensen hen zullen rderen. Dat geloof wordt mede be-krstelligd door de wijze waarop hij 'ens het streng arrest wordt opgevan-1.

in een straf wordt ook verbetering acht. De opvang moet daarop ge-1t zijn. Indien een vrijheidsstraf alleen ar krenkend zou zijn, komt van een betering niets terecht. Het is daarom vraag, of streng arrest wel enig-1tig effect zou sorteren indien dit en maar uit een zitstraf zonder meer bestaan. Dit is dan ook de reden, rom nog niet zolang geleden een rtoe door de minister van Defensie oemde commissie tot het advies is omen om de mogelijkheid van werk-nheden, zowel in als buiten de cel, zelijk te maken. Door eigen prestatie-ers is het voor een mens mogelijk zelfrespect te behouden of terug te len. Hij kan dan de waardering dacht, waarom het hem in wezen t, daardoor vinden. Deze geschapen gelijkheden kunnen misschien in de omst voeren tot zoveel mogelijk te-kstellen en zo min mogelijk zitstraf zodanig, een en ander af te wegen gepleegd feit en naar persoonlijk-1 van de gestrafte.

tering

dan voorts de ruimte waarin de moet worden doorgebracht aan de aan te stellen eisen voldoet, als het t-spersoneel voor de taak is bere-1, als de beschreven zorgvuldigheid t betracht in het afwegen van de oonlijkheid van de te straffen man van diens omstandigheden tegen de ergrond van het begane feit, dan lichamelijk-geestelijke nadelen uit te n. In feite is daarin de laatste tijd aanmerkelijke verbetering gekomen. en zij voorzichtig met concluderen nadelen die uit de straf zouden tloeiën. Niet vergeten mag worden de straf slechts een stukje is van de slijn van de betrokkene en dat voor en daarna de groep waarin de leeft, bepalend is voor de aandacht le waardering die hij nodig heeft. is niet zo zeldzaam dat zij die het st ach en wee roepen wanneer nd zo ver is gekomen dat hij een af moet ondergaan, zelf de meest itwoordelijken daarvoor zijn, omdat e betrokkene in zijn zoeken naar dering in de steek hebben gelaten.

Het bericht dat Bud Powell was overleden, op 31 juli in New York, kwam niet als een verrassing. Wie Powells lange lijdensweg had gevolgd — dope, alcohol, schizofrenie, t.b.c. — wist dat de pianist al jaren op de rand van de afgrond leefde. Bud Powell was een man die niet was opgewassen tegen de bijna onmenselijke handicaps die zijn situatie — neger-jazzman in een land dat negers discrimineert en jazz minacht —

JAZZ

hem oplegde. Generatiegenoten als Miles Davis, Thelonious Monk en Max Roach slaagden er elk op hun eigen manier in zich te bevrijden uit de verstikkende greep van de wanhoop en de onverschilligheid. Voor Bud Powell (en Charlie Parker, Lester Young, Billie Holiday, Fats Navarro, Tadd Dameron, de lijst is lang) was die opgave te zwaar.

Powell, die in 1924 werd geboren, ging al op zijn vijftiende het muziekvak in. In 1943 kreeg hij zijn eerste belangrijke engagement bij de big band van trompettist Cootie Williams. Het volgende jaar speelde hij regelmatig mee in de kleine combo's van mensen als Dizzy Gillespie, Don Byas en Sid Catlett, die de bebop geleidelijk aan introduceerden in de New-Yorkse clubs. Tussen 1945 en 1953 maakte hij deel uit van een aantal van de beste groepen die de moderne jazz heeft gekend (het Charlie Parker kwintet, Kenny Clarke's 52nd Street Boys, Powells eigen Modernists met Fats Navarro en de jonge Sonny Rollins, diverse tribezettingen). In dezelfde periode bracht hij als gevolg van een aantal instortingen zo'n drie en een half jaar door in ziekenhuizen en gestichten.

Oude levenswijze

Tussen 1959 en 1964 verbleef de pianist in Parijs, waar hij eerst lange tijd in de Blue Note club werkte. De Franse reclametekenaar en jazzliefhebber Francis Paudras haalde Powell, die inmiddels t.b.c. had opgelopen, later bijna letterlijk uit de goot en zorgde ervoor dat hij er weer min of meer bovenop kwam. In augustus 1964 vertrokken ze samen naar New York, waar Powell weliswaar ovationeel onthaald werd, maar toch terugviel in zijn oude levenswijze. Nadat de pianist een paar keer spoorloos was verdwenen, keerde Paudras alleen terug naar Parijs. Powell trad begin 1965 nog een paar keer op in New York, maar zijn gezondheid ging snel achteruit. Hij overleed ten slotte aan longontsteking,

met lever- en geelzuchtcomplicaties.

Bud Powell creëerde in de jaren veertig een manier van spelen die door letterlijk honderden jazzpianisten zou worden nagevolgd: snelle, gedreven melodische lijnen in de rechterhand, af en toe ondersteund door linkerhandakkoorden die zowel een harmonische als een ritmische functie hebben. Hoewel andere boppiano-pioniers als Clyde Hart, Al Haig en Dodo Marmarosa het hunne bijdroegen tot het ontstaan van die pianostijl, was Powell toch de onbetwiste meester, die demonstreerde hoe je volgens deze methode jazz van het allerhoogste niveau kon maken. Powells enorme geladenheid, waardoor zijn spel soms een benauwende dramatische spanning kreeg, de onstuitbare kracht van zijn melodische ideeën (hij was een van de weinigen die het in dat opzicht tegen Parker kon opnemen), zijn ritmische meesterschap en de daaruit voortkomende intense swing, zijn formidabele techniek, die hem in staat stelde ook in razendsnel tempo onberispelijk en ontspannen te fraseren, het waren allemaal factoren die zijn beste opnamen tot toppen in het oeuvre van de moderne jazz maakten.

Wisselvallig

Powells platenproductie is van zeer wisselvallige kwaliteit geweest; de ups en downs in zijn gezondheidstoestand hebben in dat opzicht hun sporen duidelijk nagelaten. Op 'Dizzy Gillespie en The Double Six (Philips 652 038 BL), een plaat uit 1963, speelt hij voorzichtig en met weinig zelfvertrouwen, zodat zijn spel duidelijk wordt overschaduwd door Dizzy's enthousiaste trompetexplosies en de plezierige zang van de Double Six (een Franse groep die bekende instrumentale stukken en soms zelfs geïmproviseerde soli op eigen, Franse teksten nazingt).

'Bud Powell at home' (Fontana 688 318 TL) bevat privé-opnamen die Francis Paudras van Powell maakte in de periode dat de pianist bij hem thuis woonde; de elf solostukken laten slechts af en toe een paar maten horen waarin je de oude allure herkent. Powell is daarentegen op zijn best op 'Jazz at Massey Hall' (Vocalion LAE 12031), de klassieke lp die in 1953 in Canada werd opgenomen. Er heerste tijdens dat concert kennelijk hevige rivaliteit tussen de drie bop-groten Powell, Parker en Gillespie, maar de pianist trok beslist niet aan het kortste eind. Een andere sublieme Powell-plaat is 'The amazing Bud Powell, vol. 1' (Blue Note BLP 1503) uit de periode 1949-51, waarop Powell zowel in kwintet- (de Modernists) als in tribezetting tot fascinerende prestaties komt.

BERT VUIJSJE

Reeds eerder zond ik u mijn kritiek op de artikelen 'Cel' en 'Opdracht tot geestelijke verzorging' uit het augustusnummer van 'Ego'. Deze kritiek was scherp van toon. Het hierop volgende gesprek met de hoofdredacteur, en schrijver van de bewuste artikelen, door hem voorgesteld, heeft tot gevolg gehad, dat mijn oorspronkelijke artikel teruggezonden werd, veronderstellende dat ik het na dit gesprek wel wat zou willen veranderen.

Correspondentie

Ik heb dit artikel veranderd in die zin, dat ik getracht heb de scherpe woorden wat te verzachten. De inhoud en strekking van mijn reactie blijven echter ongewijzigd.

'Ego' is een blad van de humanistisch geestelijke verzorging voor militairen. Mijn kritiek gaat uit naar de suggestieve wijze, in de zin van 'niet opbouwend', waarin het artikel 'Cel' enkele zaken worden voorgesteld. Met name die zinsnede waarin door de schrijver wordt gesuggereerd, dat nu de humanistisch geestelijke verzorging zich zorgen maakt over de celstraf, hetgeen kennelijk door andere geestelijke verzorgers niet gebeurde. Immers, wij lezen: 'Het verbaast mij, dat niet ook de andere geestelijke verzorgers van hun zorg doen blijken.'

Deze opmerking heeft geen grond en bovendien geen reden om gebruikt te worden. Het is daarom laakbaar naar mijn mening, en die van vele anderen in de militaire gemeenschap, op zulke negatief-suggestieve wijze zich af te zetten tegen deze 'andere' geestelijke verzorgers. De veronderstelling dat dit behoort tot 'werfingspolitiek', om in dit verband het woord 'zieltjeswinnarij' niet te gebruiken, wordt hierdoor grond gegeven. Omtrent de activiteiten op het gebied van celstraf en toepassing celstraf, door

deze geestelijke verzorgers ontplooid, zullen vele militairen in de loop van hun diensttijd geheel andere en zeer positieve opvattingen daaromtrent overgehouden hebben.

Verderop in hetzelfde artikel wordt de vraag gesteld:

'Zijn militaire commandanten, die daartoe geen speciale opleiding hebben genoten, wel in staat om de eventuele psychische gevolgen van enkele dagen of weken celstraf te overzien?'

Ernstig bezwaar maak ik tegen het feit, dat een enkele incidentele, inderdaad voorkomende, foutieve of onverantwoordelijke toepassing van celstraf door een enkele commandant als maatstaf wordt aangelegd voor ook al die gevallen, waarbij de commandant op de juiste wijze en slechts in uiterste gevallen op de meest verantwoorde manier van zijn bevoegdheden krachtens de hem gegeven voorschriften, gebruik maakt.

Ook ben ik van mening, dat een aldus gestelde zin, niet in een maandblad namens de humanistisch geestelijke verzorging, ten behoeve van militairen, hoofdzakelijk dienstplichten, kan worden geplaatst. In zoverre voorschriften wijziging behoeven, of bevoegdheden van commandanten zouden moeten worden ontnomen, is dit niet het niveau waarop met deskundigheid aan een tot resultaat luidend overleg kan worden deelgenomen. Men versta mij goed, ik heb het niet over het voor en tegen van celstraf en de toepassingen daarvan; ik maak bezwaar tegen de eenzijdig suggestieve wijze van signalering in een blad voor soldaten.

Volgens het gestelde in het artikel 'Opdracht tot geestelijke verzorging' kan de militair terecht eisen, dat de geestelijke verzorger zoveel ervaring heeft van de militaire samenleving, dat hij in hun moeilijkheden vanuit de situatie kan meedenken. Voorts: 'En dat kan alleen eigenlijk maar, als die geestelijke verzorger is opgenomen in de militaire samenleving.'

Dat is meer dan in uniform gekleed gaan, ook meer dan het hebben van contact met militairen; het is naar mijn mening deel hebben aan de militaire samenleving.

Aan deze voorwaarde kan geen enkele humanistische geestelijke verzorger voldoen. Het zij erkend, dat dit ook door het gevolgde systeem onmogelijk is. Maar men dient dan in elk geval bij de benadering van zulke belangwekkende problemen ook aan zich zelf deze eis te stellen. Als men dat niet doet, komt men tot onzorgvuldige en mijns inziens de militaire gemeenschap van mensen niet ten voordeel strekkende uitspraken. Hetgeen hier geschied is.

G. L. W. CORDEWENER

Ik wil op de bijgaande brief van heer Cordewener gaarne enig commentaar leveren:

Inderdaad heb ik de heer Cordewener zijn oorspronkelijke brief teruggezonden in de hoop dat hij de 'scherpe' toon ervan zou willen verzachten. Ik ben van mening dat een discussie eerst nagevraagd moet worden. Het is niet gelijk als die gevoerd wordt in een klimaat dat niet bij voorbaat de discussiërenden uit elkaar drijft. Ik ben er blij om dat de heer Cordewener mijn verzoek heeft willen voldoen.

Maar nu ter zake.

Het gaat allereerst om enige zinsneden uit mijn redactie-artikel 'Cel' in augustusnummer. Ik heb dat artikel dertijd geschreven met tweeërlei doelen: ten eerste om mijn bezorgdheid uitspreken over het bestaan van de celstraf voor krijgstuuchtelijke vergripen en de mogelijke gevolgen daarvan en in tweede plaats om aan te kondigen dat we in de naaste toekomst een aantal deskundigen zouden vragen hier naar op in te gaan. Zoals de lezer al heeft bemerkt zal hebben, gebeurt dit dus in dit nummer.

De eerste zinsnede die de heer Cordewener aanvalt is: 'Het verbaast mij, dat niet ook de andere geestelijke verzorgers van hun zorg doen blijken.' Ik heb dus niet geschreven, wat de heer Cordewener mij in de schoenen schuift, dat de andere geestelijke verzorgers van hun zorg niet hebben, ik heb slechts opgemerkt dat ze er niet van doen blijken. Nu moet ik zeggen dat ik achteraf betreurt dat ik niet heb geschreven 'van hun zorg in het openbaar doen blijken.' Dat was nl. bedoeld m.i. voor de goede lezer ook van spreken, maar het had er beter kunnen staan.

In zoverre ik de indruk zou hebben gewekt dat de andere geestelijke verzorgers ook in persoonlijke gesprekken in besloten commissies nimmer hun zorgen hebben geuit, dus gaarne excuses. Maar mijn verbazing blijft bestaan.

Dat deze zorg nimmer, voor zover bekend, tot uiting is gekomen in bladen van de geestelijke verzorging, hoop niet dat dat voortkomt uit gedachte, in de brief van de heer Cordewener zo duidelijk aanwezig, dat 'gewone' dienstplichtigen niet in soort zaken behoort te betrekken. Aan één groep is die er mee te maken. Het is toch stellig juist deze! Ik kan in ieder geval als geestelijk verzorger losmaken van het lot van de geestelijke dienstplichtige en het gesprek, juist hem, daarover.

Het is prachtig als dit soort zaken 'hoog' niveau worden behandeld, ik ben gaarne bereid om daaraan deel te nemen, maar dat ontslaat me niet de verplichting om ze ook in het gesprek met de gewone dienstplicht-

Voor de soldaten - project met verwachtingen

(...) 'De opgeroepene, die gebruik moet maken van een openbaar middel van vervoer, is verplicht per eerste reisgelegenheid na 6.59 uur te vertrekken van het dichtstbijzijnde station (halte interlokale tram of autobus, of aanlegplaats boot), ongeacht op welk uur hij hiertoe zijn woning moet verlaten, met dien verstande, dat, indien extra treinen worden ingelegd, welker dienstregeling per radio of anderszins wordt bekendgemaakt, hij verplicht is hiervan gebruik te maken. Na aankomst dient hij zich onverwijld te melden op de plaats voor zijn inlijving vastgesteld, bij de met inlijving belaste officier. Indien hij geen gebruik maakt van een openbaar middel van vervoer, moet hij aldaar te 10 uur aanwezig zijn (...).'

BOEKBESPREKING

Voor hen die reeds lang in militaire dienst zijn of zich liever niets van het begin der vele maanden willen herinneren, dient hier vermeld dat het bovenstaande te vinden is op de achterkant van de oproep, en wel onder punt 2. Mocht men zich dat inderdaad niet meer herinneren, evenmin nog de oproep bezitten, dan s.v.p. geen paniek. Er zal niet gecontroleerd worden. Er werd slechts op gewezen in verband met A., de hoofdpersoon uit — Voor de soldaten van de rieëndertigjarige schrijver Enno Develing. Als zovelen moet ook A. opkomen. Over hetgeen daarbij op een eerste dag zo al kan geschieden, leest men in — Voor de soldaten — vanaf het moment dat A. zich naar de trein begeeft tot en met het appèl van 22.00 uur in of voor de bedden. Het geheel afgewisseld met door Develing op de band vastgelegde zg 'sterke' verhalen van ex-dienstplichtigen, plus de schriftelijke begroeting van de aalmoezenier.

Het eindresultaat is daardoor niet een bepaald tendentieuze beeld over de militaire maatschappij, maar is de werkelijkheid. Niet minder, maar stellig ook niet meer. Het laatste nl. is onmogelijk door de registrerende aanpak van Develing. A. ziet, voelt en hoort alleen maar, geeft nergens een mening over de militaire dienst. Develing volgt hem in zijn boek als het ware 'candid' vrijwel stap voor stap. De 'sterke' verhalen geven evenmin een voor of tegen ten aanzien van de dienst (althans geen voor of tegen van Develing). Het zijn verhalen die A. gehoord zou kunnen hebben of wel eens zal kunnen gaan horen, misschien zelfs later wel een keer zelf gaat vertellen. Of die verhalen nu handelen over een Nieuw-Guinea-ganger, een afgekeurde homoseksueel, een angstige

jongen, etc., hun enige functie is de werkelijkheid der militaire maatschappij te vergroten. Anders gezegd: mét het aanhoren van de commandant in zijn welkomswoord, het aantreden voor het eten, het rotzooien in de waslokalen, het maken van een wolletje, etc., vormen die verhalen facetten die die bijdragen tot de door Develing nagestreefde werkelijkheid. Een werkelijkheid van de militaire dienst die volgens hem door de lezer niet te verkrijgen is via een roman over de dienst, met daarin (natuurlijk) de interpretatie, de mening van de schrijver.

A. gedraagt zich niet volgens een door Develing uitgedachte psychologie. A. droomt niet, filosofeert niet, verbeeldt zich niets. A. observeert slechts. Onontkoombare consequentie van deze door Develing zo star volgehouden aanpak: de lezer kan zijn *eigen* dienstgeschiedenis invullen. De deelname van Develing blijft daarbij beperkt tot het aanreiken der gegevens die tezamen een zo volledig mogelijke werkelijkheid vormen. De interpretatie van die gegevens zal voor een ieder anders zijn. Kan volgens Develing ook anders zijn, omdat in — Voor de soldaten — niemand dwingend zegt 'zo is het en niet anders.' De lezer neme wat hij herkent. Militair zowel als burger...

Waarom een dergelijke aanpak van Develing? Voorzichtigheid? Houdt hij zo van de militaire dienst? Voelt hij zich geroepen bepaalde verkeerde men-voorstellingen over de militaire maatschappij uit de wereld te helpen? Het enige antwoord is dat Develing de lezer niet wil verwarren. Of hij nu schrijft over de militaire dienst, de maagd, de beroepsvoetballer, etc., hij zal voortdurend trachten om de werkelijkheid in zoveel mogelijk facetten te geven. Hetgeen voor de lezer direct betekent dat hij bij het werk van Develing verstoken zal blijven van intrige en fictie. Staat tegenover dat diezelfde lezer ook niet opgescheept wordt met de autobiografische probleempjes van de schrijver, met alle vertekening vandien.

Alledaagse werkelijkheid

In een begeleidend stencil van De Bezig Bij stelt Develing min of meer dat de hedendaagse romanschrijvers alleen nog maar voor een kleine groep van insiders schrijven. Zij denken dat hun problematiek de enig interessante is, hun visie op die problematiek de enig belangwekkende. Verwarring bij de lezer, volgens Develing, is slechts te voorkomen door uit te gaan van de alledaagse werkelijkheid. Alleen op die manier kan ook de bakker, de conducteur, de fietsenmaker, de portier of wie ook raakpunten zien met zijn werkelijkheid. De werkelijkheid waarin en waarmee hij moet leven. Het sfeertje van de romanschrijver is te eenzijdig, te beperkt. Ervan uitgaan dat de lezer toch zijn eigen visie tegenover die van de roman-

schrijver kan stellen en zodoende toch tot een totaalbeeld kan komen, is niet reëel. Te weinig hedendaagse romanschrijvers schrijven zodanig dat vanuit en mét hun gegeven een *volledige* werkelijkheid overkomt. Slechts de zeer groten waren hiertoe in staat. Waarmee Develing niet wil beweren dat hij dan (nog) wel zo'n zeer bijzondere figuur is. Het enige waar het hem om gaat is, dat hij niet meer uitkomt met de methoden der hedendaagse romanschrijvers. Daarom, in plaats van de psychologie, fictie, eigen (schrijvers)interpretatie en intrige, alleen maar de, gelijk reeds vermeld, voor een ieder te observeren en te registreren werkelijkheid.

Develing noemt zijn — Voor de soldaten — geen roman, maar een project, zich zelf geen schrijver maar een soort regisseur. Documentarist of aanvoerder mag m.i. eventueel ook. Een project komt immers door teamwork tot stand. Bij het volgende project bij voorbeeld, dat handelt over de maagd, worden een aantal vrouwen-meisjes door de echtgenote van Develing geïnterviewd.

Wat nu heeft dit alles te betekenen? Alvorens daarop in te gaan, dient wel te worden vastgesteld dat het Develing niet om een stunt te doen is, gericht op een zo groot mogelijke verkoop. Integendeel. Ging het daar nl. wel om, dan zou hij zeker meer verdienen, wanneer hij bleef schrijven in de trant van zijn eerste boek, de roman, — Alberto en ik —, die men tot de bekentenisliteratuur zou kunnen rekenen. Een roman die voor een debuut zonder meer verrassend was. Dat desondanks weinigen — Alberto en ik — zullen kennen, heeft dan ook niets met de kwaliteit uitstaande, maar komt waarschijnlijk doordat — Alberto en ik — verscheen in de Cremer-Van Vught-periode. Waarmee niets gezegd wil worden over het talent van deze schrijvers, maar wel dat velen in Nederland nu eenmaal niet zo maar drie boeken per jaar kopen...

Als het al met al Develing duidelijk niet om een veel-en-snel-verdien-stunt te doen is (ter oriëntatie: — Voor de soldaten — kostte twee jaar, — Alberto en ik — schreef hij in drie maanden), dan blijft toch nog de vraag wat het maken van een project nu allemaal te betekenen heeft, of wel in hoeverre de lezer inderdaad dichter bij de werkelijkheid, bij zich zelf, komt. Het laatste nl. is m.i. de uiteindelijke bedoeling van Develing, waarbij hij ervan uitgaat dat men in het algemeen nogal van de alledaagse werkelijkheid *vervreemd* is. De lezer op zich zelf wijzen, hem zich bewust doen worden van zich zelf, van de ander, van zijn omgeving, is natuurlijk niet uniek voor Develing. Vermoedelijk tracht iedere romanschrijver bewust of onbewust hetzelfde te bereiken. Het verschil is echter dat Develing met zijn project-methode meer effect denkt te zullen sorteren. Het project immers,

door het volledig ontbreken van de visie van de samensteller, dwingt de lezer niet bij voorbaat al in een bepaalde richting. Met andere woorden: het project biedt aan de lezer alle mogelijkheden zijn gevoelens en gedachten zijn eigen loop te geven.

Maar is dat ook inderdaad het geval? Komt die lezer wel zover? Teneinde dit te toetsen een gedeelte uit — Voor de soldaten — waarin A. het station van vertrek observeert:

(...) *'Het stationsgebouw bestaat uit drie delen, met elkaar verbonden door een brede luifel die de voorkant een perronachtig uiterlijk geeft. De afzonderlijke delen zijn wit gepleisterde gebouwen, het middelste het grootst, de buitenste twee precies hetzelfde. De ingang is in het midden van het middelste gebouw, onder de luifel die op halve hoogte begint en doorloopt tot aan het begin van het linker- en rechtergebouw. De enige klok, ook op het plein voor het station is er geen, bevindt zich in het hoofdgebouw, juist boven de dakgoot in het lage schuine dak. Naast de ingang is een kiosk-achtige uitbouw waarin een versnaperingenwinkeltje gevestigd is; daar weer naast is de enige telefooncel van het station (...).'*

En, A. met andere opgekomenen wachtend op een injectie:

(...) *'Ze komen in een vierkante zaal, eigenlijk meer een grote kamer. Tegen de muren zijn houten banken geplaatst, waarop de jongens met ontbloot bovenlichaam zitten te wachten, hun kleren op hun schoot. De atmosfeer is nogal benauwd. De korporaal zegt ze aan te sluiten en hun bovenkleding uit te trekken. De reeds aanwezige jongens roepen grappen over en weer, er wordt op blote schouders geslagen en luid gelachen. De kale jongen moppert een beetje en gaat zich dan zorgvuldig uitkleden. A. doet zijn regenjas en zijn colbertjasje uit en gaat naast hem zitten. De korporaal is in de deuropening even blijven praten met een onmilitair-uitziende sergeant van de Geneeskundige Troepen. Sommige jongens staan van de banken op en beginnen in het midden van de kamer te stoeien. Anderen roepen: lullenparade, en staan uitdagend met hun hand aan hun gulp met hun onderlijf naar voren (...).'*

Hoewel aan deze citaten nog vele zouden zijn toe te voegen, ik denk o.a. aan een aantal letterlijk overgenomen pagina's uit het militair zakboekje inclusief het testament model A en B, zal dat volgens mij geen antwoord geven op de vraag of identificatie bij de lezer plaatsvindt. Om maar niet te spreken in welke mate deze vereenzelviging zich voltrekt. Natuurlijk kan men zich ervan afmaken door op te merken dat dat bij iedere lezer verschillend zal zijn. Inderdaad, ja, maar, en dan vanuit mijn eigen ervaring

als lezer, het gedeelte op het station (en ook daarna in de trein) is mij echt iets te veel werkelijkheid. Zoveel zelfs dat het zonder meer saai wordt (gemaakt) en daardoor het 'soldaten-gedeelte' bijna verborgen blijft. En daarbij doel ik niet alleen op het aangehaalde gedeelte, evenmin alleen op de gehele eerste dag van A., maar vooral ook op de 'sterke' verhalen. Dit alles tezamen nl. geeft inderdaad de door Develing beoogde volledige werkelijkheid, met daarbij tegelijkertijd het eigen dienstrelaas. Maar dit constaterend ben ik mij zeer wel bewust dat ik eens zelf in militaire dienst was. Wat echter nu moet de lezer die de militaire maatschappij slechts van horen en zien heeft, met — Voor de soldaten — beginnen? Zal er zich bij hem ook een zekere identificatie voordoen? Waarschijnlijk niet op een zich zelf-herkende manier.

Alleen een relaas

Toch, en dat is de verdienste van Develing, blijft die lezer niet met lege handen staan. Hoe objectief en koel nl. ook weergegeven door Develing, soldaat A. is een (macabere) roman op zich zelf. Dat wil zeggen: In combinatie met de verhalen der ex-dienstplichtigen is van — Voor de soldaten — een roman te maken. Hetgeen niet inhoudt dat Develing uiteindelijk toch zijn doel voorbij-schiet. Daarvoor nl. zal de door de lezer te denken, te voelen, te maken roman uit te veel werkelijkheidsfacetten zijn samengesteld. Ik herinner in dit verband o.a. aan de zeer authentieke versprekingen en het eindeloos — eh-eh-zeggen — in de 'sterke' dienstverhalen. Gewoonten die zelfs niet gebonden zijn aan het spreken in een militaire werkelijkheid. Op deze manier doorredenerend zou men het project zelfs wel geheel los kunnen gaan zien van alleen maar een relaas over de militaire maatschappij. Men zou zich inderdaad kunnen realise-

ren dat men zich in het algemeen tevreden stelt, behelpt, met enkele facetten der werkelijkheid, of wel zich bewust wordt van een verregaande vervreemding. Concreet kan dat inhouden dat men bij voorbeeld iets of iemand afwijst op één uiterlijk facet. En dat bovendien nog terecht denkt te doen.

Triest verschijnsel

Dit alles kan zeker de consequentie van — Voor de soldaten — zijn. Of dat ook werkelijk het geval zal zijn, en nu verder los gezien van — Voor de soldaten —, bij elk project zal volgens mij afhangen van de creativiteit van de lezer zowel als het inzicht dat Develing in die lezer (waarvan hij immers deelname eist) heeft. Anders gezegd: overschatting van de lezer, het te veel uitgaan van zijn creativiteit, zal het project in een niemandsland brengen. Te veel werkelijkheidsbeschrijving verward ook, het krijgt iets banaals. Op zichzelf natuurlijk een triest verschijnsel (het betreft immers niet anders dan de alledaagse werkelijkheid-omgeving die al zo ver weg is dat hij banaal aandoet), maar wel een feit. De kunst, in welke vorm ook, van het podium halen en te midden van de mensen zetten is zinvol, maar geschiedt het te extreem, te abrupt, dan is het resultaat in plaats van communicatie een nog grotere verwijdering. Of Develing daar ook het slachtoffer van zal worden, betwijfel ik. Hij komt m.i. met — Voor de soldaten —, hoe ook geïnterpreteerd, reeds zo dicht bij zijn doel, dat zijn volgende project ongetwijfeld de opgeroepen verwachtingen zal kunnen inlossen. En dat niet omdat er meer maagden dan soldaten zijn.

DICK ZAAL

— Voor de soldaten — van Enno Develing is een uitgave van De Bezige Bij, LRP 171.

Kermisklanten

Het kermisvak is een hard vak. De kermisklanten trekken vele maanden van het jaar van stad naar stad om hun boterham te verdienen. Achter de achtbaan, zweefmolen en Kop-van-Jut echter leven zij het bestaan van alle dag. 's Ochtends is er tijd om aan andere zaken te denken, dan aan geld verdienen. Tom Weerheym scharrelde op zo'n ochtend temidden van de woonwagens en bekeek de kermisklanten ook eens van deze kant.

